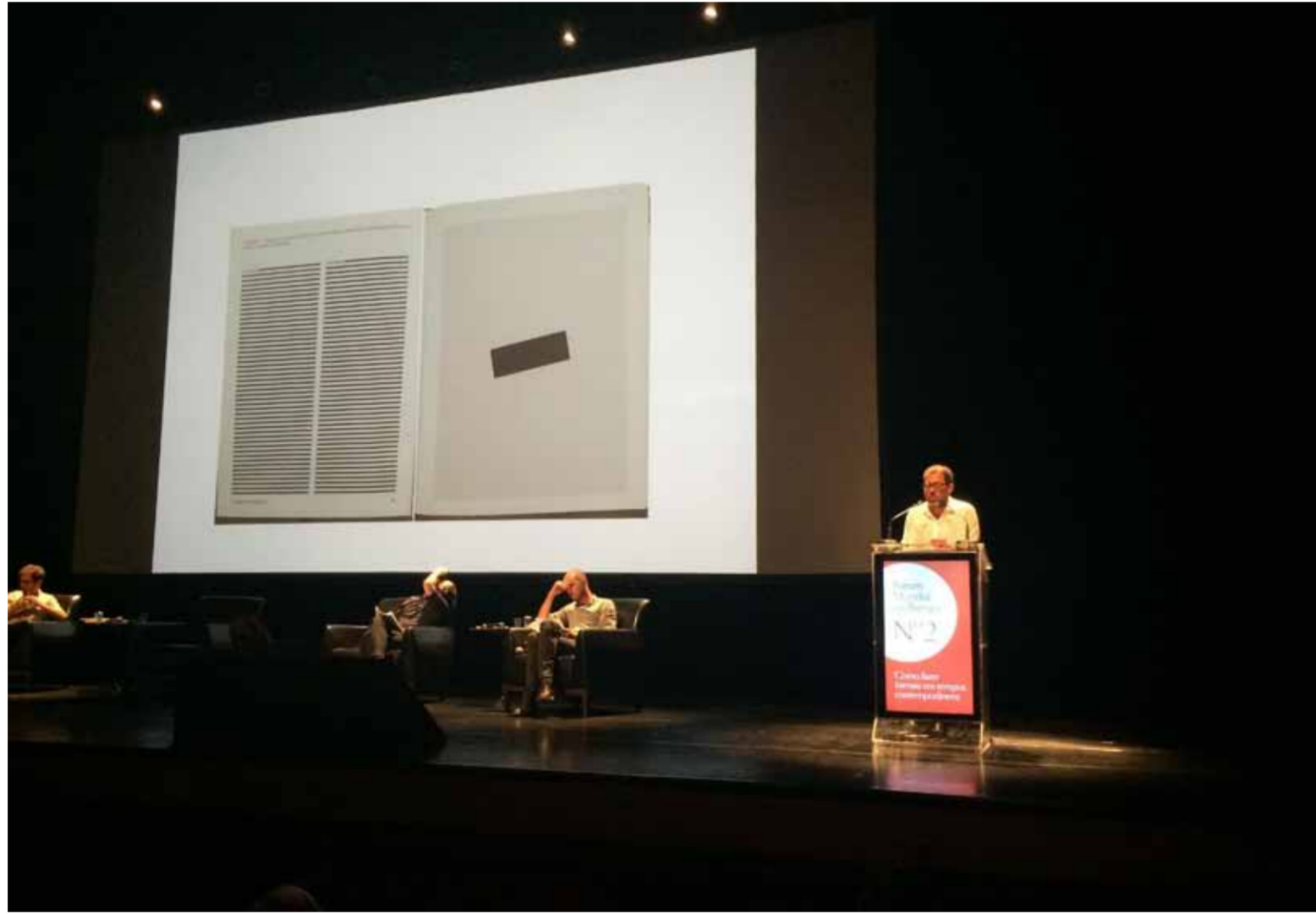

Bir Dünya ver bana!

31. Sao Paulo Bienali kapsamında düzenlenen İkinci Dünya Bienal Forumu ‘Çağdaş Zamanlarda Nasıl Bienal Yapmalı?’ başlığı altında, Ibirapuera Parkı içindeki ‘muazzam’ Niemeyer oditoryumunda düzenlendi. Küratör ve yazar Övül Ö.Durmuşoğlu, etkinlikten izlenimlerini aktarıyor.

60

Bienal olmalı mı ? Neden hâlâ bienal yapmak gerekiyor ? Farklı oluşumların analizlerini yapıp, güçlü ve zayıf noktalarını kavrayarak, bienal yapısı içinde eleştirel bir tavır oluşturmak mümkün mü ? Son zamanlarda dünyanın farklı yerlerindeki bienallerden, farklı çatışma haberleri geliyor. Bu çatışmalar, genellikle şeffaflık ve yapısal dönüşüm taleplerini de birlikte getiriyor. Bienaller genel olarak sanat, pazar ve kültür bürokratları arasındaki çetrefilli ilişkinin günah keçisi durumunda.

Neredeyse boykot ve protestonun olmadığı bienaller, bienalden sayılmayacak. Şaka bir yana, konuşmaktan yorgun düşen ya da eleştirilerinin bir yere ulaşmadığını hisseden pek çok sanatçı, küratör, yazar var. Nitekim bu yıl, önce

Karlsruhe’de, sonra Berlin’de düzenlenen uluslararası bienal toplantıları, farklı bakış açılarını bir araya getirmeye çalışırken, sanatçılar, küratörler ve varolan bienal yapıları arasında daha fazla tartışma ve savunmaya geçmeden birbirini dinleme ihtiyacını ortaya çıkardı. Bu toplantıların düzenleyicisi olan Biennial Foundation ise, tartışmalarda aracılık ve katalizörlük görevini üstlenmiş durumda.

2014’ün bienallerle ilgili son uluslararası toplantısı, World Biennial Forum (WBF) No:2 – ‘Çağdaş Zamanlarda Nasıl Bienal Yapmalı?’ başlığı altında, 31. Sao Paulo Bienali küratöryel ekibinden Charles Esche, Pablo Lafuente ve Nuria Enguita Mayo yönetimiyle bienal pavyonunun da içinde yer aldığı Ibirapuera Parkı’ndaki

muazzam Niemeyer oditoryumunda gerçekleşti. ‘Güney’ bienallerini masaya yatırma amacıyla yola çıkan toplantı, felsefeci Peter Osborne’un hem neo-liberal kültür bürokrasisi yapılarını, hem de küratörlerin bu yapılar içinde geliştirdiği çözümleri eleştiren konuşmasıyla açıldı ve ‘Kuzey-Güney’ ayrımı meselesinde katılımcı ve dinleyicilerin verimli fikir ayrılıklarını en başından ön plana attı. Bu bienal forumunun diğerlerine göre farkı, sergi tarihlerini çalışan akademisyenlerin, çoğunlukla yeni jenerasyondan gelen küratörlerle bir araya gelmesiydi. Sao Paulo’nun gölgesinde kalan diğer Brezilya bazı Bienaller sunumlarını yaptı. Brezilya’da aktif çalışan küratörler ve yazarlar kendi perspektiflerini aktardılar. Sanat tarihsel analizlerle başlayan oturumlar, küratörlerin metod tartışmaları ve okumalarıyla devam etti.

Niemeyer oditoryumunun, tartışmadan çok sahne gösterimleri için tasarlanmış olması takipçi ve konuşmacılar arasındaki diyalogu zorlarsa da, ‘Güney’ yalnızca ‘Kuzey’in hayalinde midir, yoksa siyasi politik olarak var olan bir değişmez

midir?’, ‘Kolonizasyon, zaten devam eden bir süreç değil midir?’ ve ‘Bu koşullarda bienal yapmak ne anlama geliyor?’ gibi bazı büyük sorular, salonda ses buldu. Akademisyenler, arşivlerden ismini bilmediğimiz, birkaç edisyon sonra tarihe gömülen bienalleri gündeme getirdi. Küratörlerin sunumlarında kendi projelerinin daha az yer kaplaması ve bağlamlar arası analiz üretme arzusu, kuşkusuz bu forumun artılarındandı. Yine, 2005’ten 2013’e İstanbul Bienali’nde değişen ‘Kamusal Yakınlık Stratejileri’ de, bu sunumlardaki yerini aldı.

Ama WBF’nin herkese en iyi gelen kısmı, ana konuşmalardan önce yer alan sabah atölyeleriydi. Özellikle herkesin birbirine ısındığı ikinci günün sabahında, ‘Zor bağlamlarda sıfırdan başlayan bienaller, etkinlik ve eğitim programlarının iç içe geçtiği farklı sergi modelleri, yeni sergi ideolojileri, izleyicinin nasıl belgelenebileceği, şehir pazarlama politikalarına aracı olmadan bienal yapmak ne kadar mümkün?’ gibi konulara odaklı tartışmalar hem zihin açıcıydı, hem de bize ait olduğumuz yeri hatırlatmak

“Zor bağlamlarda sıfırdan başlayan bienaller, etkinlik ve eğitim programlarının iç içe geçtiği farklı sergi modelleri, yeni sergi ideolojileri, izleyicinin nasıl belgelenebileceği, şehir pazarlama politikalarına aracı olmadan bienal yapmak ne kadar mümkün?” gibi konulara odaklı tartışmalar, hem zihin açıcıydı, hem de bize ait olduğumuz yeri hatırlatmak için iyi bir yol haritası çıkardı.”

için iyi bir yol haritası çıkardı.

Peki, Sao Paulo gibi büyük bir bienalin WBF’yi ağırlaması ne anlama geliyor ? Venedik Bienali’nden sonra, dünyanın en eski ‘devam eden’ bienali olan Sao Paulo, kendi içine kapalı bir dünya. Dışarıdan içeriye girebilmek ve benimsenmek, aynı İstanbul gibi, meşakkatli. Sao Paulo’nun kendini

‘uluslararası’ dediğimiz bilinmez bünyeye açma çabasını, gözden kaçırmamak gerek. Brezilyalılar, gerçek fikirlerini kolay söyleyebilen insanlar değil. Bu yüzden, kitabı Venedik Bienali sırasında tanıtılacak olan WBF da aynı Bienal’in kendisi gibi, daha uzun vadede, farklı biçimlerle gündeme gelecekmiş gibi görünüyor. Yapılanmasında sanatçıların daha çok söz sahibi olduğu bienaller tasarlamak ise, her zamankinden önemli. ■

www.worldbiennialforum.org

61

'Olmayan şeylerle' bütüncül mücadele

Küratör ve yazar Övül Ö. Durmuşoğlu, Venedik Bienali'nden sonra tarihteki en eski bienal olarak bilinen ve 7 Aralık'ta 'Olmayan Şeylerle Nasıl Uğraşılır?' başlığı altında sona eren 31'nci São Paulo Bienali izlenimlerini Art Unlimited ile paylaştı. Durmuşoğlu, bütüncül tavrıyla öne çıkan bienalin gücünü bütüncül tavrından ve mimar Oscar Niemeyer imzalı mekânı üzerinden kurduğu çift yönlü, akışkan ve tutarlı ilişkiden aldığını düşünüyor.

62

"Bir taşı eline aldığında onu avucunda tut. Eğer ağırlığını hissediyorsan, anlamak için asla geç kalmamışsın demektir."

Brezilya müziği denince akla ilk gelen isimlerden Caetano Veloso'nun 1970'te Londra'da sürgündeyken Lygia Clark için yazdığı 'If You Hold a Stone', bugünün çöken sistemler, azalan ortak kaynaklar ve sonu gelen türler evreni için basit ve temel bir yaşam sırrı öneriyor. Umutsuzluğu anlamsız

kılan küçük bir sır bu. Taşın, herhangi cansız bir dünya parçasının ağırlığını hissedebilmenin, dünyayla açık algı frekansında çift yönlü bir ilişki kurabilmenin önünü açtığını söylüyor bize Veloso; bunu ısrarla tekrarlıyor şarkısında.

'Olmayan Şeylerle Nasıl Uğraşılır,' başlığı altında düzenlenen 31. São Paulo Bienali, bu dünyaya yeniden inanıp inanamayacağımızı sorarken, büyük sorulara cevap verebilmenin

1

"São Paulo Bienali, Brezilya dışından küratörlerin sıkça davet aldığı bir bienal değil. Sözü geçen ana soruların çoğunluğunun, Bienal öncesinde Brezilya'da yaşamayan bir küratör ekibi tarafından sorulması, yerel dinamikler açısından ayrı bir önem taşıyor."

2

63

3

yolunu, izleyicisiyle arayan bir sergi olmuş. Sınıflar arası ciddi ayrımların ve iletişim engellerinin insanı iklimi belirlediği Brezilya'da, belirli bir elit sınıfın bienali olarak kurulan São Paulo Bienali, bu kritik soruyu herkesin önünde eşit olduğu kökler, aidiyetler ve kadim ruhlar gibi, dünyanın her yerinde popülist politikalara sıkça meze edilen meseleler üzerinden, ayırarak değil, bütüne bakarak soruyor.

São Paulo Bienali, Brezilya dışından küratörlerin sıkça davet aldığı bir bienal değil. Sözü geçen ana soruların çoğunluğunun, Bienal öncesinde Brezilya'da yaşamayan bir küratör ekibi tarafından sorulması, yerel dinamikler açısından ayrı bir önem taşıyor. İstanbul'un yakından tanıdığı

Charles Esche, Oscar Niemeyer'in tasarladığı 30 bin m2'lik Cicillio Materazzi Pavyonu için, Galit Eilat, Pablo Lafuente, Nuria Enguita Mayo, Luisa Proença, mimar Oren Sarev ve Benjamin Seroussi'den oluşan geniş bir ekiple çalıştı. Sergi bu anlamda, yerel bağlamla farklı bir ilişki kurmak için verilmiş ciddi bir kolektif çabanın ürünü.

São Paulo Bienali'nin kendi soykütüğü içinde, bu serginin önceli Lisette Lagnado'nun 2006'da tasarladığı 'Birlikte Nasıl Yaşarız?'; Lagnado'nun Helio Oiticica, Cildo Meireles gibi daha sanat tarihsel pozisyonlarla sorduğu soruları takiben, 31. Bienal daha güncel ve daha az göz önündeki sanatçılarla, öncelikle kendi yerel izleyicisi, hatta görünen

değil, görünmeyen izleyicisi için nabız tutuyor. Mujeres Creando'nun 'serbest kürtaj sahası'ndan, Virginia de Medeiros'un siyahî trans rahipleri 'Sergio ve Simone'ye Eder Olivera'nın polis şiddetiyle öldürülen görünmez genç adam portrelerinden Tamar Guimaraes ve Kasper Akhoj'un spiritizm araştırmalarına ve Clara Ianni'nin bu görünmez adamların ardından dökülen kadın ağrılarına çevirdiği kamerasına, ülkenin gerçeğini belirleyen ama konuşulmayan, gündeme alınmayan meseleleri bu bienalin tutarlı şekilde kurduğu sınıflar ötesi dil arayışıyla çok alakalı.

Bağlamı yakından bilmeyen gözler için, Qiu Zhijie'nin dünya haritası 'The Map of Utopia, the Map of the City'si, Chto Delat'ın incelelikle

4

dokuduğu popülizm ve kolektif bilinç eleştirisi 'The Excluded', Juan Downey'nin yıllarca üzerinde çalıştığı Güney Amerika video notları 'Trans America', Jo Baer'in desenleri, Edward Krasinski'nin şiirin heykel halini araştıran yerleştirmeleri, Yael Bartana'nın çok tartışılacak propaganda estetiğini hicveden 'Yeni Kudüs' videosu 'Inferno', Etcetera ve Leon Ferrari'nin 'Tanrıdan Yanılsamalar'ı, serginin yoğunluğunu yönlendiren işlerden bazıları. Sanat, pazar ve kültürel elitler arasındaki katmanlı ilişkiler göz önüne alındığında, sınıflar ötesi bir dil arayışı, bazılarında nafile bir emek

ziyaretçilerin sergiyle olan ilişkisini dönüştüren bir güç olarak iyi işliyordu. Bu ortak alanı Türkiye'den de pek çok ziyaret eden sanatçı, araştırmacı ve küratör vardı. Neo-liberal şehirleşme politikalarını ve yaşama hakkını tartışan 'Right to the City' oturumları için şehirde bulunan Zeyno Pekünlü, Ali Tapık ve Serkan Taycan'la, şehirdeki son günlerinde Casa de Povo ve Favela de Moinho tartışma turunu paylaşmak, güzeldi.

Yine de bazı Brezilyalı genç kuşak küratörler, serginin yeterince sert olmadığı görüşünde. '2013'teki eylemlerden sonra merakla beklenen bu bienalin meselelerle ilgili daha

5

doğrudan konuşmasını bekliyorduk, meselelerin yanından geçiyor, doğru ama tavrı söylediği kadar sert değil,' düşüncesi 13. İstanbul Bienali ile ilgili İstanbul'da yaptığımız tartışmaları hatırlattı. Öte yandan, sergideki genel tura alınması yasaklı ya da uyarı notu olan işler yüzünden, Bienal eğitim ekibi ayrı bir 'yasaklı işler turu' düzenledi. Val del Omar'ın sesinden baskısına her şeyi kendi eliyle yaptığı deneysel filmlerindeki barok görsel şiddet, Limalı sanatçı Giuseppe Campuzano'nun arşiv ve çalışmalarını bir zaman hattında bir araya getiren Transseksüel Müzesi ve Miguel Lopez'in arşiv nitelikli 'Tanrı Queer'dir' sergisi, Marcio Harum'un Brezilya'nın ilk Queer aktivistlerinden Hudinilson Jr.'in arşiv ve işlerinden derlediği 'Gerilim Hattı', serginin içine soru soran bir kuir politika tavrı kurmuştu.

Ayrıca Nilbar Güreş, Bienal için São Paulo'da geçirdiği üretim sürecinde Umbanda ve Candomble gibi senkretik ("Birbirinden ayrı düşünce, inanış veya öğretileri kaynaştırmaya çalışan felsefe sistemi": TDK) mistik geleneklerden de beslenerek, kolajlarındaki sahnelerin yerleştirmelere dönüştüğü alabildiğine muzip heykeller üretmiş. Bu heykel yerleştirmeleri, yukarıda bahsettiğim 'tehlikeli yoğunluklar' hattında özellikle Virginia de Medeiros'un 'Sergio ve Simone' videosuyla güçlü bir muhabbet kuruyordu. Anna Boughigian'ın balpeteklerinden kurduğu odacıklarla tatlı bir söyleşi halindeydi. 'Açık Telefon Kulübesi' konumlanmasıyla içinde geçtiği coğrafyanın sınırlarını aşyordu. Gülsün Karamustafa'nın 'Resimli Tarih' kolajını Jo Baer'in desenleriyle birlikte okuyabilmek ise keyifliydi. Halil Altındere imzalı 'Wonderland' de gördüğüm kadarıyla burada da her daim genç ve kalabalık bir kitleyle iletişim kurmayı başarmıştı.

Bienalin kurulması ve yönetiminde bulunan daha klasik düşüncedeki bir diğer grup için 31.Bienal, hiyerarşileri zorlayan bir Bienal, karşılığında ise estetik tefekür için bir alan bırakmıyor. Brezilya'daki estetik algının merkezinde daha çok durumlar ve nesnelere var. 'Olmayan Şeyler Hakkında Nasıl Konuşulur?' ise, söylemini bu kabul edilmiş algıdan

uzak bir yerde kurmaya çalışmış. Sonuç olarak ortaya, durduğu yeri iyice görebilmek için birlikte zaman geçirilmesi gereken video yoğunluklu bir yapı çıkmış. Ve sergi, kendisine vakfedilen zamana hak eden ve düşündürdüren bir sergi. Taşı avcunda tutmaya çalışırken, eski demokrasi geleneklerine kapılarak, bazen çok fazla gidilmiş yerlere kör gözüm parmağına, tekrar dalabiliyor. Halbuki çoğumuz farkındayız ki, artık bu geleneklerin kapitalle işbirliğinin çöktüğü, ayakta kalabilmek ve hissetmeye devam etmek için kendimizi yeniden kurguladığımız böyle bir dönemde, zaman, her anlamda bilmediğimiz yerlere gidebilme zamanı. Özellikle de akademi ve bilim dünyasında sansür politikaları giderek yoğunlaşırken, sanat bu bilinmeyen yerlere seyahatleri sağlayabilen neredeyse tek alan.

Dünya algısı tek değil. Gerçek hikâye aslında neyin nasıl olduğundan çok, neyin nasıl hatırlandığı, ne kadar unutulduğu ve nasıl aktarıldığıyla ilgili. Bu yüzden, değişen dünyayla ilgili daha çok farklı küratöryel söylemlere tanık olacağız hissiyatındayım. Bana bu bienalden kalan en güçlü imaj, Decolonizing Architecture'dan Alessandro Petti ve Sandi Hilal'le Grupo Contrafilet'nin Bahia'dan getirdiği, bizi Küçük Prens'in gezegenine götüren Baobab ağacı. Sergi açıldığında genç bir fideyken serginin bitiminde çoktan yeni yapraklarla yemyeşildi.

Avucumuzda tuttuğumuz taşın ağırlığını bize hissettirecek böyle sergilere ihtiyacımız var. Dil, gerçeğin kendisi. Dünya ise her zaman bizim eylediğimiz dünyadan daha geniş. ■

1 31'nci São Paulo Bienali kapsamında Alessandro Petti, Sandi Hilal ve Contrafilet Grubu'nun Mujawara (komşuluk kelimesinin Arapçası) enstalasyonu. Fotoğraf: Pedro Ivo Trasferetti
2 Ziyaretçilerin organizatörlüğünde park alanında 'Flash Mob' aktivitesi. Fotoğraf: Leo Eloy.
3 Joa Baer'in 'Devlerin Toprağında' adlı sergisinin ziyaretçileri. Fotoğraf: Leo Eloy
4 Nilbar Güreş'in Siyah Serisi ve diğer işleri. Fotoğraf: Pedro Ivo Trasferetti;
5 Clara Ianni ve Débora Maria da Silva'nın 'Apelo' videosu. Fotoğraf: Pedro Ivo Trasferetti.

6

olarak görülebilir. Böyle bir arayışın başarısızlığının dahi, sanatsal düşünme ve hayal etme yöntemlerine ciddi bir katkısının olacağı, aşikâr.

31. São Paulo Bienali, en büyük gücünü bütüncül tavrından ve Niemeyer'in mekânıyla kurduğu, çift yönlü, akışkan ve tutarlı ilişkiden alıyor. Bu tavrın ilk sinyallerini, pavyona ilk girildiğinde karşımıza çıkan tartışma ve aktivite alanı ile, bu alanla ikiye ayrılan sergi mekânı veriyor. Ortak alan São Paulo içinde ve çevresinde yaşayan tüm 'görünmeyen' grupların aktiviteleriyle, çoğunlukla şenlikli idi. Yani, bienalin içinde alkış, çocuk ve müzik sesleri eksik değildi. Normalde birbirinden keskin hatlarla ayrılan sergi, etkinlikler ve eğitim, birbirinin içinden geçiyor ve birbirinden besleniyordu. Sergi alanının en merkezî yerine konulanmış bu ortak alan,

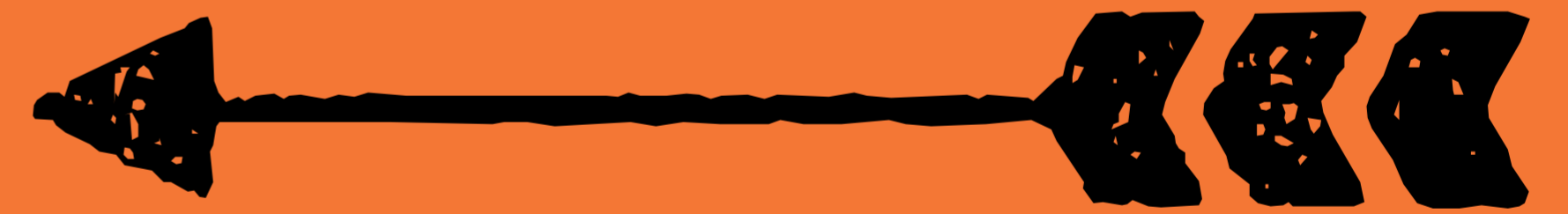
"2013'teki eylemlerden sonra merakla beklenen bu bienalin meselelerle ilgili daha doğrudan konuşmasını bekliyorduk, meselelerin yanından geçiyor, doğru ama tavrı söylediği kadar sert değil,' düşüncesi 13. İstanbul Bienali ile ilgili İstanbul'da yaptığımız tartışmaları hatırlattı. Öte yandan, sergideki genel tura alınması yasaklı ya da uyarı notu olan işler yüzünden, Bienal eğitim ekibi ayrı bir 'yasaklı işler turu' düzenledi."

AÇIK OPEN ÇAĞRI CALL

ÇAĞRI

15 OCAK – 1 MAYIS
JAN 15 – MAY 1

BSTART FONU BSTART GRANT

↓ BAŞVURU VE DETAYLI BİLGİ İÇİN ← FOR MORE INFORMATION → ↓

BSTART

BAĞIMSIZ INDEPENDENT
SANAT — ART
DERNEĞİ ASSOCIATION

BSTART.ORG